

"Müslüman dininde güçlü, kararlı ve yumuşak olan kişidir; imanı sağlam, bilgili ve halim, zeki ve merhametlidir; hem haklı hem bağışlayıcı, hem zengin hem tutumludur; hasta olduğunda tahammüllü, güçlü ve iyilik severdir; arkadaşlığın ve dostluğun sıkıntılarını katlanır, zorluklara sabreder; öfkesine mağlup olmaz, gurur ve kibre kapılmaz, ihtiraslarına yenilmez; midesi yüzünden şerefsizlik yapmaz; hırsı yüzünden küçülmez; basit hedeflerle yetinmez; mazluma yardım eder, zayıfa acır; cimrilik yapmaz, ısraf etmez; kendisine kötülük edeni bağışlar, cahilli hoş görür; nefsi sıkıntıda olsa da herkes kendisiniinden faydalanır".

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hlm" md.; a.mlf., *ez-Zerî'a ilâ mekârimi's-şerî'a* (nşr. Ebû'l-Yezîd el-Acemî), Kahire 1405/1985, s. 342-344; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "hlm" md.; *et-Ta'rîfât*, "hîlim" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "hlm", "sfh" md.leri; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 381; *Tâcü'l-'arûs*, "hlm" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "hlm" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "hlm" md.; Dârimî, "Mu-kaddime", 29; Buhârî, "Hüdûd", 31; Müslim, "İmân", 25, 26, "Fiten", 35, 36; Ebû Dâvûd, "Edeb", I, 149; Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (Bulak), XIX, 22; İbnü'l-Mukaffa', *el-Edebü'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Cil), s. 7, 43, 45-46, 55, 83, 113, 157; Ebû Temmâm, *el-Hamâse*, Bombay 1882, s. 99, 190, 201, 304; Câhiz, *el-'Osmâniyye* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1374/1955, s. 97, 193; a.mlf., *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 175; a.mlf., *Resâ'ilü'l-Câhiz* (nşr. Ali Abdülemîr Mühennâ), Beyrut 1988, I, 103; İbn Kuteybe, *'Uyûnü'l-ahbâr* (Tavil), I, 396-407, 449-450; İbn Hibbân, *Ravzatü'l-'ukalâ' ve nüzhetü'l-fuzalâ'* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1393/1973, s. 101, 208-215; Eş'arî, *Makâlât* (Ritter), s. 530; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-İmtâ' ve'l-mü'âneze* (nşr. Ahmed Emin - Ahmed ez-Zeyn), Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-Asriyye), III, 129; İbn Sînâ, *Tis'ü resâ'il*, İstanbul 1298, s. 108; Mâverîdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-din*, Beyrut 1978, s. 244-252; İbn Hazm, *el-Ahlâk ve's-siyer*, Beyrut 1405/1985, s. 27, 80; Gazzâlî, *İhyâ'*, III, 166, 176-179, 184; Zevze'î, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut, ts. (Mektebetü Dâri'l-beyân), s. 33, 160, 178; Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl* (Abdülhamîd), I, 37-39, 211; M. Gaudefroy-Demombynes, *Mahomet*, Paris 1957, s. 230; Ch. Pellât, *Risâle fi'l-hilm*, Beyrut 1973; a.mlf., "Hilm", *El'* (Fr.), III, 403-404; I. Goldziher, *Muslims Studies*, New York 1977, s. 202-208; T. Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan* (trc. Süleyman Ateş), Ankara 1975, s. 203-207; a.mlf., *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar* (trc. Selâhattin Ayaz), İstanbul, ts. (Pinar Yayınları), s. 51-61.

MUSTAFA ÇAĞRICI

HİLKAT

(bk. YARATMA).

HILL, Donald Routledge (1922-1994)

İslâm teknoloji tarihi sahasındaki araştırmalarıyla tanınan İngiliz mühendisi.

6 Ağustos 1922'de Londra'da doğdu. 1941-1946 yılları arasında The Royal Engineers bünyesinde teğmen olarak Ortadoğu, Kuzey Afrika ve İtalya'da bulundu. 1949'da Londra Üniversitesi'nden mühendislik diploması aldı ve İraq Petroleum Company hesabına Lübnan, Suriye ve Karar'da proje mühendisliği yaptı. Ardından İngiltere'ye döndü ve 1955'ten emekli olduğu 1984 yılına kadar büyük petrokimya şirketlerinde önemli görevler üstlendi.

İslâm kültürüyle tanışmadan önce Fransızca, Almanca, İspanyolca ve İtalyanca bilen Hill, Ortadoğu'da bulunduğu sırada bunlara konuşulan Arapça'yı da ekleme fırsatı buldu. Daha sonra klasik Arapça'nın inceliklerini öğrenip mühendislik mesleğinin yanı sıra İslâm tarihiyle ilgilenmeye başladı ve Durham Üniversitesi'nden yüksek lisans (1964), Londra Üniversitesi'nden doktora derecesi (1970) aldı; doktora tezi, İslâm fetihlerinin ilk döneminde teknik malzemeler açısından savarlarda nasıl sonuç alındığı hakkında idi. Özellikle Araplar'ın kuşatma araç-gereçlerinin yetersizliğini farkederek dikkatini mançıcılara çevirdi. Bu amaçla Kaliforniya Üniversitesi'nde bir Ortaçağ teknolojisi uzmanı olan Lynn White Jr. ile temas kurdu ve onun sayesinde Cezerî'nin mekanik (hiyel) ilmiyle ilgili ünlü risâlesini tanıdı (bk. CEZERÎ, İsmâil b. Rezzâz). Bu risâlenin ilmi neşriyle 1974'te The American Society for the History of Technology Dexter ödülünü kazandı ve arkasından Benî Mûsâ'nın *Kitâbü'l-Hiyel*'ini İngilizce'ye tercüme ederek ilim âlemine tanıttı; daha sonra da Ortaçağ'da su saatleri üzerine yazılmış Arapça eserleri ele aldı. UNESCO'nun, hicretin XV. asrı münasebetiyle İslâm teknoloji tarihi hakkında bir kitap yayımlama girişimi çerçevesinde Ahmed Yûsuf el-Hassan ile birlikte bu alandaki ilk kapsamlı eser olan *Islamic Technology: An Illustrated History*'yi hazırladı (1986). Bir süre sonra da Edinburgh Üniversitesi'nin isteğiyle son müstakil eserini teşkil eden *Islamic Science and Technology*'yi (1993) kaleme aldı. İlmî hayatı boyunca Londra'daki School of Oriental and African Studies (SOAS) kurumuyla yakın ilişki içerisinde bulunmakla birlikte daima herhangi bir

enstitüye bağlı olmaksızın çalışan Hill, İslâm teknoloji tarihi üzerine ortaya koyduğu yedi kitap ve otuz beşe yakın makaleyle Carra de Vaux ve Eilhard Wiedemann gibi şarkiyatçıların başlattığı çalışmalara ciddi katkılar sağladı. Hill 30 Mayıs 1994'te öldü.

Eserleri. 1. *The Termination of Hostilities in the Early Arab Conquests* (London 1971; doktora tezi). 2. *The Book of Knowledge of Ingenious Mechanical Devices by Ibn al-Razzâz al-Jazarî* (Dordrecht 1974; İslâmâbâd 1989). Cezerî'nin *Kitâb fi mâ'rifeti'l-hiyeli'l-hendesiyeye* adlı mekanik aletlere dair eserinin İngilizce tercüme ve notlar ilâvesiyle açıklamasıdır. 3. *On the Construction of Water-Clocks* (London 1976). Su saatleri konusundaki ilk eseridir. 4. *The Book of Ingenious Devices by the Banû Mûsâ ibn Shâkir* (Dordrecht 1979; İslâmâbâd 1989). Benî Mûsâ diye tanınan ünlü matematikçi ve mühendis kardeşlerin yazdığı *Kitâbü'l-Hiyel* adlı eserin İngilizce tercümesi ve notlarla açıklamasıdır. 5. *Arabic Water Clocks: es-Sâ'âtü'l-mâ'iyetü'l-'Arabiyye* (Aleppo / Halep 1981). Su saatleriyle ilgili olarak Archimedes'e nisbet edilen bir eserle İbn Hâlef el-Murâdî, Hâzinî, Ridvân es-Sââtî ve İbn Rezzâz el-Cezerî'nin bu konuya dair eserlerinin tahlilidir. 6. *A History of Engineering in Classical and Medieval Times* (London 1984). Ortaçağ'ın sonuna kadarki genel mühendislik tarihidir. 7. *Islamic Technology: An Illustrated History* (Ahmed Yûsuf el-Hassan ile birlikte; Cambridge [Paris 1986, 1988]. Fransızca çevirisi: *Sciences et techniques en Islam: Une histoire illustrée* [trc. Hachem el-Husseini], Paris 1991). İslâm dünyasındaki makine, inşaat, gemi, savaş, kimya, dokuma, kâğıt, deri, ziraat, gıda, metalürji ve el sanatları teknikleriyle ilgili konuların resim ve çizimlerin de yardımıyla açıklamasıdır. 8. *Islamic Science and Engineering* (Edinburgh 1993). İslâm bilim ve mühendisliğine dair son kitabıdır (eserlerinin tam listesi için bk. King, V, 299-302).

BİBLİYOGRAFYA :

Donald R. Hill, *Arabic Water Clocks: es-Sâ'âtü'l-mâ'iyetü'l-'Arabiyye*, Aleppo 1981, s. 2-3; a.mlf. - Ahmad Y. al-Hassan, *Islamic Technology: An Illustrated History*, Cambridge-Paris 1988, Önsöz, ayrıca bk. tür.yer.; D. A. King, "In Memoriam: Donald Routledge Hill (1922-1994)", *Arabic Sciences and Philosophy*, Cambridge 1995, V, 297-392; Sadettin Ökten, "Cezerî, İsmâil b. Rezzâz", *DİA*, VII, 505.

İLHAN KUTLUER